

HARKA ÖDÖN¹**A gépesített hadviselés elvének gyakorlati megvalósulása a magyar haderő harci alkalmazása során az 1940–1944-es években****Practical realization of the disciplines of mechanized warfare during the combat actions of the Royal Hungarian Army between 1940–1944****Absztrakt**

A korabeli magyar katonai szakértők véleménye szerint a második világháború gépesített és páncélosegységekre támaszkodó hadjáratai bebizonyították, hogy a katonai döntés a legkorszerűbb védelemmel szemben is kivívható viszonylag rövid idő alatt, ennek feltétele a vezetési főlény és a harcoló alakulatok megfelelő harckészsége mellett a hadifelszerelés magas szintje, a szervezés és a csapatok magasszintű kiképzése. A páncélosegységekkel végrehajtott műveletek során kiemelten fontos volt a légi támogatás kérdése, ebből pedig egyenesen következett az, hogy a hatékony (önálló) páncéloshadviselés előfeltétele az adott hadműveleti térség vonatkozásában a légi uralom, illetve a légi főlény megléte. Egyes vélemények szerint a légi uralom nem volt elengedhetetlen előfeltétele a gyalogos és páncéloskötelékek együttes alkalmazásának, az együttes bevetés során a harcoló alakulatoknak meg kellett elégedniük az adott harcterületet érintő, átmeneti, időleges légi főlény kivívásával, illetve azzal, hogy a páncéloscsapatok számára a légi felderítés, illetve részlegesen a harci repülők közreműködése biztosított legyen.

Kulcsszavak: páncélosegység, páncélromboló-járőr, Magyar Királyi Honvédség, Koszorús Ferenc, páncéltörő ágyú, T 34 harckocsi, Nimród

Abstract

In the opinion of Hungarian military experts of that age, campaigns based on motorized and armoured troops were proven, that military aim could be achieved against the most modern defence in short time supposing the command superiority, the high level of training and organization of the combat troops, the moral sta-

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. E-mail: odon.harka@eulerhermes.com ORCID: 0000-0002-4195-1262

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

bility and the high quality equipment. During the operations with armoured troops the key issue was air force support, from which followed, that air supremacy and sovereignty above the action territory are preconditions of the effective and substantive armoured warfare. In some opinion air sovereignty was not a necessary precondition of the joint engagement of infantry and armoured units, the joint strike forces had to satisfy themselves with temporary air superiority or with ensuring of air reconnaissance and contribution of fighter flying for the armoured units.

Keywords: armoured unit, tank-destroyer patrols, Royal Hungarian Army, Ferenc Koszorús, anti-tank gun, T 34 tank, Nimród

ELŐZMÉNYEK

1939. szeptember 1-jén a német véderő seregtestei, kiegészülve a légierő és a haditengerészet egységeivel, támadást indítottak Lengyelország ellen. A konkrét katonai lépések megindítását egy váratlan külpolitikai lépés tette lehetővé, amely – mint az nem sokkal később kiderült a lengyelek számára – szövetséget hozott létre az addig kibékíthetetlennek tűnő politikai ellentétben lévő sztálini Szovjetunió és a hitleri Németország között. Vjacseszlav Molotov szovjet és Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter ugyanis 1939. augusztus 23-án Moszkvában² megegyezett országaik kölcsönös meg nem támadásáról, a katonai semlegességről, ezenfelül – a szerződés titkos záradékában – a két nagyhatalom felosztotta maga között Közép- és Kelet-Európát. A Hitler és Sztálin közötti megegyezéshez rögzös út vezetett, a szovjet megítélés az 1930-as évek közepétől egyenlőségjelet tett a nyugati demokráciák, illetve Németország közé, a helyzet csak 1939 tavaszán változott meg a két fél közötti kapcsolatfelfvétellel. Németország a 30-as évek végén folyamatosan növelte befolyását Kelet-Európában, az 1938 szeptemberi müncheni konferencia döntése értelmében megszerezte a Szudéta-vidéket, majd 1939 márciusában a Cseh-Morva Protektorátust is bekebelezte, s kisvártatva újabb igényekkel állt elő, kockáztatva ezzel a katonai konfliktus kirobbantását első világháborús ellenfeleivel. Németország ugyanis az első világháborús vereség után elvesztette a szárazföldi összeköttetést Kelet-Poroszországgal, Hitler pedig a számára sikeres csehszlovákiai annexiót követően követelte a lengyel kormánytól, hogy biztosítson számára átjárót (korridort) a keleti porosz területekhez. A lengyel kormány nem teljesíthette a német kérést, mivel egyedül ezen a területen volt kijárata a Balti-tengerhez, így aztán Németország háborúval fenyegette meg Varsót, a konfliktusból pedig a Szovjetunió is igyekezett hasznot húzni és kiterjeszteni nyugati irányban politikai és katonai befolyását.

2

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1939_augusztus_23_a_molotov_ribbentrop_paktum_megkotesese/ (Letöltve: 2017. 11. 4.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

Franciaország és az Egyesült Királyság, felismerve müncheni politikájuk kudarcát, taktikát váltottak: a nyár folyamán garantálták Lengyelország területi épségét, és kijelentették, hogy készek akár fegyveresen is beavatkozni szövetségesük oldalán. A realitást figyelembe véve azonban megállapítható, hogy sem a brit, sem pedig a francia haderő nem volt birtokában azon átütő katonai kapacitásnak, amely lehetővé tette volna számukra Lengyelország területi autonómiájának tényleges biztosítását, ezért több alkalommal is megkeresték Sztálint, hogy megpróbálják bevonni egy németellenes szövetségbe. A hagyományosan oroszellenes lengyelek – emlékeztetve az 1920-ban történetekre – nem lelkesedtek az ötletért, és mivel Sztálinnak továbbra is fennálltak területi igényei Lengyelországgal szemben, a megegyezés elmaradt, így a Szovjetunió 1939 augusztusában végül Németországgal ült tárgyalóasztalhoz.

A nemzetközi történéseket magyar szemszögből vizsgálva megállapítható, hogy a magyar gazdaság és hadiipar a háború kitörését közvetlenül megelőző időszakban – az 1938. március 5-én meghirdetett győri program alapján – jelentős késedelemmel ugyan, de komoly fejlődésen ment keresztül.³ A megvalósítandó fejlesztések elérése érdekében a magyar kormány 1000 millió pengő összeget bocsátott a honvédség rendelkezésére. A fejlesztési munkák részben a megvalósítandó célok bizonytalansága (gyártani kívánt fegyvertípusok meghatározatlansága), a megfelelő gyártási engedélyek (licencek) hiánya, és az ipar alultőkésítettsége okán⁴ meglehetősen nehézkesen haladtak. A honvédség vezetésének várakozásaival szemben Németország elzárkózott harci és gépjárművek, lövegek, illetve egyéb felszerelések gyártási licencének átadásától, és nem is szállított ilyen eszközöket, illetve felszereléseket a honvédség részére arra való hivatkozással, miszerint a rendelkezésükre álló kapacitásokat a saját szükségleteik maximálisan lekötik.⁵

A magyar királyi Honvédség egységei végül csak 1941-ben kapcsolódtak be a világháborús harci cselekményekbe, miután Kassa bombázását követően Bárdossy László miniszterelnök 1941. június 26-i minisztertanácsi ülésen deklarálta a hadiállapot beálltát a Szovjetunió és a Magyar Királyság között. A magyar királyi Honvédség a Kárpát-csoport nevű seregtesttel vett részt a jelképesnek indult, ám időközben komollyá vált műveletekben. A harccsoport mintegy 90 ezer fővel, Szombathelyi Ferenc⁶ altábornagy parancsnoksága alatt alakult meg.⁷ A kötelékébe tartozott az 1. hegyi- és a 8. határvadász dandár, a Gyors-

³ Dombrády Lóránd – Germuska Pál – Kovács Géza Péter – Kovács Vilmos: A magyar hadiipar története. Budapest, 2016, 141.

⁴ Uo.

⁵ Uo. 142.

⁶ Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Budapest, 2003, 331–332.; Kaló József: Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, 2010.
<https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/97153/ertekezes.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (Letöltés ideje: 2018. 01. 09.); Dombrády Lóránd: Szombathelyi Ferenc vezérezredes. Budapest, 2012 (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára).

⁷ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943. Budapest, 2009, 12.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

hadtest 1. és 2. gépkocsizó dandárja és 1. lovasdandárja,⁸ valamint a hadtestközvetlen 1. repülőcsoport.⁹ A seregtest egyes egységei, a Rakovszky György vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló hegyi- és határvadász, illetve kerékpáros zászlóaljából álló csoport már 1941. június 27. napján összeütközésbe került a szovjet erőekkel.¹⁰ A Kárpát-csoport egységeinek első feladata a Delatyn (Gyeljatin), Kolomea (Kolomija) és Stanislaw (Sztanyiszlav) települések által határolt galíciai terület birtokbavétele volt, annak érdekében, hogy a német 17. hadsereg mentesüljön a nyomás alól, és hogy mielőbb elérhető legyen a Dnyeszter folyó vonala.¹¹ A Kárpát-csoport zöme 1941. július 8. napján elérte a Dnyesztert, július 9-én a Kárpát-csoport szervezeti felépítése, illetve alárendeltsége megváltozott, a Gyorshadtest, mint harcoló alakulat egységei a német Dél Hadseregcsoport közvetlen alárendeltségébe kerültek, az 1. hegyidandár és a 8. határvadászdandár pedig maradt a Kárpát-csoport alárendeltségében, feladata a kisebb ellenséges csapattörödékek megsemmisítése, illetve a közbiztonság helyreállítása volt.¹²

Három hónap elteltével a Gyorshadtest lovasdandár részei a kivonásukat követően 1941. október 10-től megkezdték vasúti szállítással a hazatelepülésüket, a hadtest többi részének kivonása 1941. november 6-ai kezdődött meg, a hazaszállítás november 24-én vette kezdetét.¹³ A seregtest műveleteinek négy hónapja alatt 2000 kilométer mélyen nyomult be a Szovjetunió déli részére, 3780 fő veszteség érte, további 830 fő állomány pedig súlyos betegen került haza. A hadtest elveszítette a teljes kisharckocsi-állományát, a könnyűharckocsiknak pedig a 80 százalékát, összesen 1200 páncélozott és egyéb jármű került a veszteséglistára.¹⁴

Az 1942-es évben került sor a magyar 2. hadsereg keleti hadszíntéren történő bevetésére. A magyar vezetés és a Keitel vezértábornagy közötti egyeztetések során meghozott, 1942. január 22-i döntés értelmében a magyar királyi Honvédség kilenc gyalogdandárral, egy páncéloshadosztállyal és repülőcsoporttal (1942. október 15-étől repülődandárral) támogatta a német háborús erőfeszítést a szovjetellenes harcok során.¹⁵ A harci cselekményeket elsőként a 2. hadsereg III. hadteste kezdte meg 1942. június 28-án a Weichseregcsoport alárendeltségében, a veszteségterhes előnyomuló hadműveletek (Tyim elfoglalása, előnyomulás Don és Voronyezs körzetébe), valamint a szintűgy jelentős veszteség-

⁸ Uo. 12.

⁹ Andaházi Szeghy Viktor: A magyar királyi I. gyorshadtest 1941. évi ukrajnai hadműveletei. PhD-értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2009, 67. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/andahazi_szeghy_viktor.pdf (Letöltve: 2018. 06. 04.)

¹⁰ Uo. 22.

¹¹ Uo.

¹² Kaló József: Szombathelyi Ferenc és a galíciai deportálás. *Magyar Napló*, XX. 2008/8. 27–32.

¹³ Szabó – Számvéber: i. m. 23.

¹⁴ Uo. 24.

¹⁵ Szabó – Számvéber: i. m. 65. A tárgyalásokra vonatkozóan részletesen lásd Kaló József: A Honvéd Vezérkar főnöke és a 2. magyar hadsereg (1942–1943). *Társadalom és Honvédelem*, 13. 2009/3. 69–99.; valamint Uő: Felszolgálati jelentés: Sorsdöntő tárgyalás a 2. magyar hadseregről. *HVG*, 2013/3. 44–45.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

gel járó hídfőcsaták (korotojaki hídfő felszámolása, uriv-sztorozsevojei harcok) során a honvédség 1942. október 1. napjáig élőerőben mintegy 27 ezer főt veszített, elveszett az 1. tábori páncélosadosztály páncélosainak 50 százaléka is.¹⁶

A HARCKOCSIFEGYVERNEM ALKALMAZÁSÁNAK GYAKORLATI PÉLDÁI ÉS MEGÍTÉLÉSE MAGYAR RÉSZRŐL

A magyar katonai gondolkodók közül Koszorús Ferenc vezérkari alezredesnek a *Magyar Katonai Szemle* 1941. évi 5. számában jelent meg egy tanulmánya,¹⁷ amelyben a szerző az addig lezajlott német villámháborús tapasztalatokat összegezte. Koszorús alezredes szerint a német haderő a hadjárataiban bebizonyította, hogy a katonai döntés a legkorszerűbb védelemmel szemben is kivívható a lehető legrövidebb idő alatt, ennek feltétele a vezetési fölény és a harcoló alakulatok megfelelő harckészsége mellett a hadifelszerelés, szervezés és a csapatok magasszintű kiképzése.¹⁸

A hadihelyzet gyors felmérése megkívánja a kezdeményezőkézséget és ennek képességét, azaz Koszorús alezredes véleménycikkében a támadás fontosságát hangsúlyozta, feltételezve ehhez a korszerű harc felszerelést is. A kezdeményezés és vezetési fölény fontossága mellett a szerző hangsúlyozta a hadászati mozgás (mai terminológiával: manőverezés – H. Ö.) szabadságának megszerzését, példaként említve e vonatkozásban a német véderő eredményes belgiumi erődharcait (Eben-Emael, Liege) és a gyors, mélységben végrehajtott hadműveletek fontosságát, amely akciókkal a német támadó egységek csírájukban folythattak el minden olyan törekvést, amellyel az ellenfél stabilizálni igyekezett a helyzetét.

A fentiek mellett a szerző rámutatott a páncélos egységek alkalmazásának egyik Achilles-pontjára, a légi erő és a szárazföldi egységek együttműködésének fontosságára. Koszorús alezredes álláspontja szerint elengedhetetlenül fontos a légi támogatás az ellenséges légi és szárazföldi erők ellen egyaránt, ebből pedig az is következik, hogy a hatékony páncélos hadviselés (elő)feltételezi az adott hadműveleti térség vonatkozásában a légi uralom vagy legalábbis a légi fölény meglétét.¹⁹ A páncélos- és légi csapatok hatékony együttműködése lehetővé teszi azt, hogy „a hadvezér szelleme ismét szabadon szárnyalhasson”,²⁰ azonban a megfelelő vezetői képességek (merészség és gyors cselekvőképesség) hiánya az esetleges harcászati sikert is kudarccá változtathatja hadászati szinten. (Megjegyzendő, hogy az akkori terminológiában a „hadászati szint” a mai hadműveletinek felelt meg, mivel már a hadosztály is „seregtest” volt – H. Ö.)

¹⁶ Szabó – Számvéber: i. m. 65.

¹⁷ Koszorús Ferenc vk. alezredes: A német motomechanizált seregtestek hadászati és hadműveleti alkalmazása a lengyel és francia háborúban. *Magyar Katonai Szemle*, 1941/5. 382.

¹⁸ Uo. 382.

¹⁹ Uo. 383.

²⁰ Uo. 383.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

Végül, de nem utolsó sorban Koszorús alezredes tanulmánya rámutatott a megfelelő földrajzi ismeretek fontosságára is, hiszen az adott terep járhatósági viszonyai korlátozzák a gépesített egységek mozgásának szabadságát, aminek esetleges korlátossága döntő hatást gyakorolhat a gépesített csapatok alkalmazási helyére és annak irányára.²¹ (E vonatkozásban kiemelést érdemel az, hogy az Ardennek erdős, hegyvidéki területén 1940 májusában felvonuló német A hadseregcsoporthoz csak igen korlátozott keretek között, hosszosan elnyúló hadoszlopokban és szűk utakon haladhatott előre, így megfelelő felderítési adatok birtokában a francia–angol hadvezetés képes lehetett volna légicsapásokkal komolyabb hatást gyakorolni a német előrevonulásra – H. Ö.)

Koszorús alezredes hivatkozott tanulmánya mellett említést érdemel Chapó Gyula hadnagy írása is,²² amelyben a szerző a Gyorshadtest páncélos egységeinek 1941. júliusi és augusztusi harci tapasztalatait foglalta össze. A Gyorshadtest egységei részt vettek a német Dél Hadseregcsoporthoz nagyszabású átkaroló hadműveleteiben, amelynek során az 1. gépkocsizó dandár fontos szerepet játszott a Bug folyó közelébe eljutott és ott bekerítésben lévő német 101. könnyű hadosztály felmentésében. A Gyorshadtest zöme 1941. július 23. után is a német 17. hadsereget támogatta, feladata a Bug kanyarulata, Bersad (Bersagy)–Gajvoron (Haivoron) között elhelyezkedő ellenséges erők megsemmisítése volt. Az előretörő csapatok a Bug kanyarulatáig előrejutva mintegy 2000 hadifogyót ejtettek, és jelentős mennyiségű hadfelszerelést zsákmányoltak. A feladataik végrehajtása során a Gyorshadtest egységei 1941. augusztus 2-án megközelítették Pervomajszkot, a város alól a szovjet 6. és 12. hadseregek csapatainak egy része még annak eleste előtt visszavonult, azonban több szovjet sereget az elkésett visszavonulási parancs okán Umanynál az átkaroló hadműveletet végrehajtó német 1. páncélos csoport gyűrűjébe került.²³ A katlanba zárt szovjet erők napokon keresztül próbálták kitörni, az egyik ilyen kísérlet elhárításában orosz lántrésze volt az 1. lovasdandár honvédeinek, név szerint Merész László tartalékos zászlósnak, akinek Csaba páncélgépkocsikkal felszerelt szakasza 1941. augusztus 6-án felfedezte a szovjet 6. hadsereg részeinek kitörési kísérletét, és veszteségeket okozott a kitörést végrehajtó lovassági és gépkocsizó lövészcsoportoknak.²⁴ A Gyorshadtest parancsnoksága ezen a napon reggel 7 órakor kapott jelentést a Golovanevsk településtől délre található, út és vasútkereszteződésnél felállított hadtest-távbeszélő állomástól, hogy az Umanynál bekerített orosz erők déli irányban kitörtek, és lövöldözés hallható.²⁵ Az 1. lovasdandár parancsnoksága 8 órakor szintén jelentést kapott arról, hogy Golovanevsk településtől délre az erdő és vasútvonal területén ellenség van, ennek okán a dandár parancsnoksága a lovasdandár páncéloszászlóaljának egyik páncéloszszakaszát magához

²¹ Uo. 383.

²² Chapó Gyula hadnagy: Egy harcokocsiszakasz harcaiból levont tanulságok. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/6. 551.

²³ Szabó – Számvéber: i. m. 22.

²⁴ Uo. 22.

²⁵ vitéz Csicsery-Rónay István ny. vk. alezredes: Az umani hőstett. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/9. 520.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

rendelte, 8.30 órakor Merész tartalékos zászlós megkapta parancsát, amelynek értelmében 3 páncélgépkocsival és egy szakasz kerékpárossal felderítő-vállalkozást kellett végrehajtania Golovanevsk irányában, ennek során pedig az ottani erdőket kellett megtisztítania a szétszóró orosz alegységektől. Feladatának végrehajtása során Merész zászlós két páncélgépkocsival (a három kocsiból egyet Moldovka településen kellett állomásoztatnia a kerékpáros szakasz bejárása érdekében) délelőtt 10 órára szétszóró két századnyi kozák lovasságot, majd folytatva feladatának végrehajtását, délelőtt 11 órára megsemmisített 20 tehergépkocsit és a rajtuk szállított gyalogság egy részét, majd visszaszorította az ellenséges gyalogos egységeket az erdőbe.²⁶ A lovas- és gyalogosegységekkel történő harcérintkezést követően Merész zászlós felvette a harcot az erdőből kitörő két 22 tonnás közepes harckocsival is, amiket visszavonulásra kényszerített. A két Csaba páncélgépkocsi összesen 12 000 darab géppuska és 720 darab nehézpuska töltényt lőtt ki a feladatának végrehajtása során.²⁷

Chapó hadnagy ezen, fentebb említett harci cselekményekben vett részt, tanulmányának elkészítése során pedig arra törekedett, hogy egy harckocsiszakasz alkalmazási lehetőségeiből kiemelve egy-egy mozzanatot, általános jellegű következtetéseket vonjon le, mintegy kiegészítvén munkájával a Koszorús alezredes tanulmányában foglaltakat. Chapó hadnagy művében elemezte, hogy milyen gyakorlati megoldásokat eredményez, ha a harckocsiszakasz alkalmazására előosztággént, harcjárőrként, a gépkocsizó gyalogsággal együtt vagy felderítőosztággént kerül sor.

Amennyiben a harckocsiszakaszt előosztággént alkalmazzák, úgy a szerző szerint – amennyiben azt az útviszonyok lehetővé teszik – nem szükséges a szabályzat szerint előírt előnyomulási alakzat betartása, illetve saját elővéd hiányában előfordulhat az, hogy a felvonulási útvonalat más saját egység visszatérési útként használja, emiatt ajánlott a nagyfokú óvatosság, különösen éjjel.²⁸

A harckocsiszakasz harcjárőrkénti bevetése esetén célszerű a természeti környezet (gázlőhely kiválasztása) alapos felderítése és megismerése. Egy esetleges elakadás esetén a beragadt kocsi kivontatásához azonnal több harckocsit szükséges igénybe venni a probléma gyors és hatékony kezelése érdekében.²⁹

Miután a magyar egységek 1941. augusztus 5-én bevonultak Pervomajszk városába, az Umány körüli katlan bezárult. Ezen művelet végrehajtása során Chapó hadnagy harckocsiszakasz gépkocsizó gyalogsági alegységekkel működött együtt, amely együttműködésből az alábbi tanulságokat vonta le a szerző:

- a puskás-és a harckocsialegységek parancsnokai között állandó összeköttetés szükséges, ez a siker fundamentuma, gyalogsági támogató műveletek során a harckocsialegység a gyalogosegység alárendeltségében kell, hogy álljon;

²⁶ Uo. 523.

²⁷ Uo. 524.

²⁸ Chapó: i. m. 552.

²⁹ Uo. 554.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

- jelentős nehézségekbe ütközik viszonylag kis távolságból is a saját és ellenséges egységek megkülönböztetése;
- tüzérségi tűzcsapás esetén a páncélosok kiterő mozgulatai lehetőleg ne hátrafelé történjenek, mert ez könnyen pánikhoz vezet a gyalogság soraiban.³⁰

A harctéri tapasztalatok azt mutatták, hogy a könnyűharckocsi-szakasz önálló felderítőosztagként történő alkalmazása esetén a szakaszt feltétlenül szükséges páncélelhártó fegyverzetrel is ellátni, a kocsik elsődleges fegyverzetétől szolgáló nehézgéppuskák elégtelenek nehezebb célpontok leküzdésére. Chapó hadnagy kiemeli írásában, hogy felderítetlen területre nem szabad harckocsikat küldeni, mert a telepített műszaki zárok (aknamezők) miatt a járművek jelentős veszteségeket szenvedhetnek, a súlyosan sérült egyes harckocsik személyzetének pedig mindaddig szükséges kitarania, ameddig a körülmények ezt lehetővé teszik. Chapó veszélytelennek minősítette a repülőgépek harckocsik elleni géppuskával történő alacsonyítamódó manővereit, mivel meglátása szerint a repülőgépek lövedékei nem alkalmasak a páncél áttörésére, ha pedig a harckocsit a személyzete kénytelen elhagyni, de azt az ellenoldal nem tudja érdemben birtokba venni (elvonatni), úgy szerinte nem célszerű az eszköz felrobbantása, mert kedvező körülmények esetén az visszaszerelhető. A napi menetteljesítmény kapcsán a szerző megállapította, hogy egy harckocsi-szakasz 24 óra alatt csaknem 400 kilométer menetteljesítményre képes, szemben a szabályzatokban meghatározott 120–150 kilométeres teljesítménnyel.³¹

Chapó hadnagy végül az alábbiak szerint összegezte harctéri tapasztalatait:

- a honvédségben rendszeresített könnyű harckocsik alulmaradtak a szovjet 45 mm-es páncéltörő ágyúkkal szemben, mivel azok már 1500–2000 méteres távolságból hatékonyan nyitottak tüzet, amelyet a könnyű harckocsik ilyen távolságból nem voltak képesek viszonzni, emiatt szorgalmazta páncélvadászok beosztását a könnyű harckocsik mellé;³²
- javasolta a harckocsik személyzetének géppisztolyokkal történő felszerelését a kezelők hatékonyabb védelme érdekében;
- a lövész (géppuska- és lövegkezelő) személyének szerepét hangsúlyozta, aki kiemelt fontossággal bír, hiszen ő figyeli meg az ellenséget, méri fel a távolságot és végzi az irányzást.

Chapó hadnagy egy másik cikkében³³ a gyalogság és a páncélosok együttműködésének lehetőségeit vizsgálta, elemzve a francia–német háború tapasztalatait, és arra a következtetésre jutott, hogy a gyalogság – amennyiben áttörő feladatokat lát el, mint például a mélységében kiépített, páncéltörő eszközökkel bőségesen ellátott Weygand-vonal áttörése 1940 júniusában – nem nélkülözheti a páncélosok támogatását. A támogató feladatokat azonban nem a hagyományos páncélosegységeknek kell végrehajtaniuk, hanem ún. ro-

³⁰ Uo. 556.

³¹ Chapó: i. m. 560.

³² Uo. 563.

³³ Uo. 543.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

hamágyúkat (mai terminológiával rohamlövegeket) kell erre a célra alkalmazni.³⁴ A szerző pontosan leírta az általa rohamágyúnak nevezett eszköz felépítését és harci feladatait is. Eszerint a rohamágyú a gyalogság harcait közvetlen közletről támogató, rendkívül erős páncélzattal ellátott, alacsony profilú (torony nélküli) harckocsi, amelynek a feladata a gyalogság támogatása 300 méter távolságtól egészen a mélységi vonalak leküzdéséig.³⁵

Chapó hadnagy a tanulmánya elkészítése során ugyan az eszköz típusát nem nevezte meg, azonban feltehetően a Sturmgeschütz III A-B típusú harcjárművekre gondolt, amelyeket kis számban már az 1940-es, franciaországi hadjárat során alkalmaztak. A rohamlőveg kifejlesztésének célja a gyalogság támogatása, az ellenfél tüzérségi fegyvereinek, a nehézgéppuskával és bunkerekkel megerősített védelmi pontok kiiktatása volt. A követelményeknek megfelelően a mérnökök törekedtek rá, hogy az új típusú páncéloshoz már sorozatgyártás alatt levő harcjárművek alkatrészeit használják fel, ezért a Panzer III harckocsi alvázat választották a Sturmgeschütz (StuG) rohamlőveg alapjául. A StuG III A típusú járműbe a 75 milliméteres, StuK 37 L/24-es rövidcsövű ágyút a páncéltest középvezetékétől pár centiméterrel jobbra helyezték el. A Panzer III F harckocsi buvónyílásait eltávolították, a 30 mm-es frontpáncélt pedig 50 mm-es vastagságúra cserélték. 1940 januárja és májusa között összesen 30 StuG III A változat gurult le az Alkett cég gyártósoráról. A harcjármű fejlesztésére kiadott pályázat követelményeiben szigorúan előírták, hogy a rohamlővegnek a lehető legalacsonyabbnak kell lennie, ezért a tervezők végül a lövegtorony elhagyása mellett döntöttek. A torony helyére zárt küzdőteret szereltek, ami szerkezetileg egyszerűbbé tette a StuG III-at a kortárs harckocsikhoz képest, a felépítmény sajátosságainak köszönhetően a rohamlővegeket jóval olcsóbb és gyorsabb volt gyártani. Az első sorozatgyártású járművek a Panzer III F alvázának és alkatrészeinek felhasználásával készültek.³⁶ A rohamlőveg további előnyeként említhető, hogy a teljes hosszúsága 6,77 méter, szélessége 2,96 méter, a magassága pedig mindössze 2,15 méter volt,³⁷ így kis homlokfelülete miatt könnyen álcázható, kevésbé sebezhető harcjárműnek számított. A páncéltest kialakításából, illetve a torony elhagyásából eredően azonban felmerültek bizonyos problémák is. A löveg oldalirányzása meglehetősen korlátozott volt, ami főként akkor jelentett szinte megoldhatatlan problémát, amikor a rohamlőveg harckocsiakna, vagy kézigránátos támadás miatt mozgásképtelenné vált, és így védtelenné vált az ellenséges harckocsik oldalazó tüzével szemben.

Chapó Gyula a fent idézett tanulmányában a franciaországi hadjárat mellett az oroszországi hadieseményeket is vizsgálta, és rámutatott arra, hogy a rohamágyúk (kísérőharckocsik) a gyalogság számára nélkülözhetetlenek bizonyultak a Szovjetunióban zajló küzdelmek, különösen a megerősített védelmi vonalak (pl. Sztálin vonal) áttörésénél, illetve a szevasztopoli sikeres ostrom során. A Szevasztopol ellen vezetett támadás során a páncé-

³⁴ Uo. 545.

³⁵ Uo. 545.

³⁶ Doyle Hillary – Jentz Tom: Sturmgeschütz Assault Gun 1940–1942. Osprey Publishing, London, 1996.

³⁷ Bombay – Gyarmati – Turcsányi: i. m. 122.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

loshadosztályok nem kerültek bevetésre, ellenben a kísérő harcokocsik a gyalogsággal együtt rohanták le és küzdötték le a szovjet megerősített pontokat, erődöket.³⁸ A szerző megemlítette, hogy az 1941. évi, Bug melletti harcok, illetve a Dnyeper folyónál végrehajtott védelmi feladatok teljesítése során a magyar harcokocsizóegységek gyakorlatilag állandó kísérő feladatokat láttak el, igen nagy szolgálatot téve ezzel a gyalogosegységeknek. A szerző szükségesnek tartotta a rohamágyút (kísérőharcokocsik) folyamatos technikai fejlesztését, az ideális rohamágyút alacsony felépítésűnek, egy ágyúval és egy-két géppuskával felszereltnek mutatta be.³⁹

Chapó – immár – főhadnagy egy későbbi, 1944-ben megjelent cikkében⁴⁰ tovább vizsgálta a kísérőharcokocsik szerepét, a vizsgálódásának középpontjába a gyalogság és a kísérőharcokocsik támadás alatti együttműködését helyezte, elemezvén a kísérőharcokocsik feladataira és alkalmazására vonatkozó, valamint a gyalogság számára megfogalmazott katonai szabályzat rendelkezéseit is. A kísérőharcokocsik feladata a szabályzat szerint a gyalogság tehermentesítése és támogatása, azaz a gyalogság szolgálata volt. A csapatpáncélos-erők (kísérőpáncélosok) azon célból is bevethetőek voltak, hogy a támadás súlyterületén hatékonyabbá tegyék a gyalogosegységek támadásának átütő erejét, feltéve, hogy a megelőzően bevetett önálló páncélosalegységek már leküzdötték az ellenséges páncéltörő fegyverek zömét, és a tüzérség lefogta a harcokocsibiztos terepszakaszokon épen maradt páncéltörő eszközöket. A szabályzat gyalogságra vonatkozó rendelkezései szerint a gyalogosegységek hálával tartoznak a melléjük beosztott páncélosalegységeknek, feladataikat pedig a járművek tulajdonságainak és teljesítőképességének figyelembevétele mellett kellett meghatározniuk.⁴¹

A magyar királyi Honvédség szabályzata alapvetően két alkalmazást írt elő a gyalogság és a harcokocsik támadás alatti együttműködése kapcsán. Az egyik esetben az önállóan bevetett páncéloserőket követte a gyalogság támadása, míg a másik esetben a gyalogosegységek vezetik a támadást a kísérőharcokocsik támogatása mellett.⁴² Amennyiben az önállóan alkalmazott páncéloserőket követi a gyalogosegységek támadása – feltételezvé ezen esetben az ellenség szervezett tűzrendszerének az első támadó hullám általi kiiktatását – a kísérőharcokocsikat két hullámban, a harcvonaltól szélességében és nem annak mélységében célszerű bevetni.⁴³ Abban az esetben pedig, amennyiben a gyalogosegységek feladata a támadás vezetése a kísérőharcokocsik támogatása mellett, a harcokocsikat a súlyterületen küzdő gyalogság támogatására szükséges bevetni.⁴⁴ Ez utóbbi esetben a védelmi rendszer gyenge pontjainak felderítése és az ezen pontokon történő súlyképzés érdekében a harcokocsiknak szorosan együtt kell működniük a gyalogsággal, tulajdonkép-

³⁸ Chapó Gyula hadnagy: Páncélos gondolatok. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/9. 546.

³⁹ Uo. 546.

⁴⁰ Chapó: Kísérő harcokocsik. i. m. 537–545.

⁴¹ Uo. 539.

⁴² Uo. 540.

⁴³ Uo. 540–541.

⁴⁴ Uo. 542.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

pen páncélozott nehézfegyverként kerülhettek alkalmazásra. A harckocsik bevetési pontjainak meghatározása a támogatott gyalogosegység parancsnokának volt a feladata. A szerző véleménye szerint⁴⁵ az első hullám tényerését követően a második hullám harckocsijaira nehéz fegyvereket célszerű elhelyezni, a harmadik hullám egységeire pedig a gyalogos lövészkatónák egy része már felkapaszkodhatott, a többi gyalogos pedig a páncéltestek közelében kereshetett védelmet.

A negyedik háborús év, azaz 1942 végére a magyar honvédség már rendelkezett bizonyos gyakorlati ismeretekkel a páncélosalegységek harci körülmények között történő alkalmazását illetően. Győrbíró László főhadnagy 1942 végén megjelent írásában⁴⁶ összegezte a keleti hadszíntér tapasztalatait a páncéloskötelékek alkalmazási elveinek megismerése és a kiképzés sikeressége érdekében.

A főhadnagy általános jelleggel állapította meg a páncélos-magasabbegységek meghatározó tulajdonságaként, hogy azokat a nagy gyorsasággal párosuló hatalmas tüzerő jellemzi, és ezen sajátosságokra tekintettel az elsődleges feladatuk az ellenséges védelem áttörése, előretörés az ellenséges védvonal hátába, az átkarolás és a zsákok (katlanok) kialakítása. A páncélosegységek – mint ahogyan arra már Koszorús Ferenc alezredes is a korábbi tanulmányában rámutatott – a harcadataik hatékony végrehajtásához nem nélkülözhetik a légierő támogatását, és szoros együttműködést kell kialakítani a többi gyorscsapatnem és a páncélosegységek között.⁴⁷

A németek Szovjetunió elleni háborúja kapcsán, a szovjet csapatok – páncélosok elleni – védekezési technikáit illetően a szerző beszámolt arról, hogy a szovjet hadvezetőség erős tartalékokat képez a támadó gépesített, elsősorban páncélosegységekkel szemben, és minden eszközt megragad az előretört támadó ékek elszigetelése, valamint a harckocsik mögött felzárkózni igyekvő lövészalegységek leválasztása érdekében. A védekező orosz gyalogosok lövészgödrökben (páncélvédő lyukak) keresnek fedezéket a támadó harckocsik tűzcsapásai elől, és ily módon túlélve az első támadó hullámot, a páncélosokat követő gyalogosegységek ellen fordulnak, elérve ezzel azt, hogy a támadó harckocsik és az őket szorosan követő lövészalegységek elszakadjanak egymástól.⁴⁸

Az elmitett szovjet harcéljárásra a németek kétféle választ adtak:

- a páncélosegységeik számára közelebbi támadási célt határoztak meg, az előretörést csak a katlanba zárt ellenség teljes felszámolása után folytatták. Ezzel a német hadvezetés ugyan lecsökkentette a szovjet visszacsapások esélyét, és a gyalogosegységek veszteségeit is minimalizálni tudták, viszont lemondtak a mélységi műveletek végrehajtásában rejlő előnyök kiaknázásáról;

⁴⁵ Uo. 544.

⁴⁶ Győrbíró László főhadnagy: Háborús tapasztalatok a páncélosok alkalmazásáról. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/12. 484-488.

⁴⁷ Uo. 485.

⁴⁸ Uo. 485.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

- a másik megoldást a németek a páncéloserők részleges megosztásában lelték fel, ugyanis előfordult az, hogy a harcokcsiezredek részére távoli támadási célt határoztak meg, de néhány alegységet a gépesített gyalogosegységek mellé, illetve alárendeltségébe osztottak be. Ezen taktika alkalmazásával a németek megpróbálták két legyet ütni egy csapásra, mivel lehetővé vált a mélyen az ellenség hátában történő műveletek lefolytatása, mindamellett a gépesített gyalogosegységek mozgóképessége is fennmaradt a támogató harcokcsik nyújtotta segítség által. A problémát a páncélosegységek elégtelen száma és azok elaprózása jelentette a német vezetés számára.⁴⁹

Győrbíró főhadnagy cikkéből megtudható, hogy a páncéloserők a keleti hadszíntéren általában harccsoportok szintjén kerültek bevetésre, amely alkalmazás okaként a szerző a terepviszonyokat, a veszteségeket, illetve azt a körülményt jelölte meg, miszerint az egyéb szárazföldi csapatok (gépesített gyalogság) harccselekményei páncélostámogatás nélkül kudarcra voltak ítélve. Legkisebb önállóan bevetett alegységként a páncéloszászlóaljlat határozta meg, megjegyezvén azt is, hogy sok esetben elkerülhetetlen a század, sőt a szakasz szintű alkalmazás.⁵⁰ A főhadnagy különös hangsúlyt helyezett a páncélos- és gyalogosegységek együttműködésének fontosságára, a csapatok összeszokottságára, illetve a gyalogos- és páncélosalegységek parancsnokai közötti hatékony kommunikációra.

Gyakorlati szempontból szintén nagyon fontos eleme az írásnak a harcokcsik és a tüzéség (elsősorban a közepes tábori tüzéség) közötti együttműködés (korabeli terminológiával: összműködés – H. Ö.) kiemelése, különös figyelemmel a harcokcsikból történő tűzvezetésre és a ködlövések hatásaira. A ködlövésekre a szerző tapasztalatai szerint a szovjet csapatok érzékenyen reagáltak, ezek a lövések az oldaltűz kikapcsolásánál és az ellenségtől történő elszakadásnál voltak hatásosak.

A légiérő szerepét Győrbíró főhadnagy főként a felderítésben lelte meg, némiképp furcsának – de érthetőnek – tűnhet azonban az a gondolata, miszerint a rádióösszeköttetés hiányosságai miatt az látszott célszerűnek, hogy a felderítést végző légi egységek a legelől harcoló csapatok részére „ledobják” a friss felderítési adataikat, illetve ezen módszer mellett a szerző kitért még a színes füstbombák alkalmazásának lehetőségére is, amelyek segítségével meghatározható az az irány, ahonnan a páncélosegységet veszély fenyegeti.⁵¹

A gyorscsapatok, mindenekelőtt a páncélosalegységek mozgásának segítőiként határozta meg a szerző az utászalegységeket, akik képesek voltak utakat építeni, kijavítani, aknákat, illetve a műszaki védelmi berendezéseket semlegesíteni. Az utászalegységek hatékony alkalmazásához azonban feltétlenül szükséges volt az, hogy a harcokcsizászlóalj utászalegységei is rendelkezzenek saját harcokcsikkal.⁵²

⁴⁹ Uo. 485.

⁵⁰ Uo. 486.

⁵¹ Uo. 486.

⁵² Uo. 486.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

Az ellenséges orosz egységek taktikáját és hadfelszerelését megvizsgálva Győrbíró főhadnagy megállapította, hogy a szovjetek továbbra is jelentős páncéloserőkkel rendelkeztek, ezeket a vezetés főként gyalogsági támogató, ritkábban önálló feladatkörben alkalmazta. A szovjet csapatok kisebb páncéloskötélékekkel ott (pl. erdőtisztások, helységek) is támadtak azonban, ahol a terep földrajzi adottságai egyébként kizárták a harckocsik bevetését.⁵³

Ennek lehetőségét a szovjet csapatok által tömegesen alkalmazott T–34 típusú harckocsi futóműve és felfüggesztése teremtette meg. A T–34-es harckocsi öt pár nagy futógörgővel rendelkezett, minden görgő felfüggesztése független volt, a tengelyek a páncéltesten belül közel függőlegesen elhelyezett tekercsrugókhoz kapcsolódtak. A lánctalpakat szélesre tervezték, amiből következően a harckocsi talajnyomása alacsony mértékű volt, jelentősen alulmúlva nyugati vetélytársainak hasonló értékeit. A T–34-es harckocsi fajlagos talajnyomása 0,7–0,75 kg/cm² volt, szemben a német, brit és amerikai közepes (és nehéz) páncélosoknál mért 0,95–1 kg/cm² értékkel. A széles lánctalpakra alig több mint 28 tonna tömeg jutott, ami azt eredményezte, hogy a jármű menetképes maradt olyan időjárási és földrajzi viszonyok (pl. sár, kissé mocsaras terep, hó) között is, amelyeknél a német páncélosok megrekedtek.⁵⁴

Győrbíró főhadnagy tanulmánya tényként kezelte azt, hogy, a szovjet csapatok számára a hadvezetésük támadási célként nem mélységben lévő pontokat határozott meg, azok előretörésük során terepszakaszról-terezszakaszra nyomultak előre, közben pedig biztosították a szárnyaikat. Meglátása szerint az orosz egységek bíztak fegyvereik fölényében, a tüzet már nagy távolságból (2000 méter) megnyitották, a különböző típusú páncélosaikat vegyesen vetették be, nehézpáncélosaik a betörés elérése után megálltak, a könnyebb egységek pedig előretörték a szárnyak mentén. Az előretörést a nehézalegységek tűzfedezzel biztosították, a páncélelhárító fegyvereket azok észlelése esetén legázolták.⁵⁵

A szovjet harckocsik – a szerző szerint – célzó- és megfigyelő-berendezéseik fejlettebb volta miatt – kitűnő páncélzatuk és lövegeik ellenére is – hátrányban voltak a német és magyar egységekkel szemben, a szovjet harckocsitámadás elhárításának bevált módszereként pedig a különböző űrméretű tüzérségi lövegek együttes alkalmazását jelölte meg. Jellemezte a magyar seregtestek által használt haditechnikát, főként páncéltörő fegyverek hatékonysági fokát Győrbíró László azon megjegyzése, miszerint a páncéltörő lövegek elsődleges feladata – valószínűleg a kis űrméretük miatt – az ellenséges harckocsik hernyótalpának szétlövése, azaz a fő cél az ellenséges járművek mozgásképtelenné tétele lehetett.⁵⁶

⁵³ Uo. 487.

⁵⁴ Dr. Hughes Matthew – dr. Mann Chris: A T–34-es harckocsi. Hajja & Fiai Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2000, 37–38.

⁵⁵ Győrbíró László főhadnagy: Háborús tapasztalatok a páncélosok alkalmazásáról. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/12. 487.

⁵⁶ Uo. 487.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

A páncélosegységek – fentebb hivatkozott – harctéren történő alkalmazási elveinek kialakítása, illetve ezek finomítása mellett az egyre nyomasztóbbá váló szovjet páncélosfőlény szükségessé tette, hogy a magyar hadvezetés mind fokozottabb figyelemmel forduljon a gyalogsági alegységek páncélelhárító képességeinek fejlesztése iránt. Szigethy Géza főhadnagy páncéloszott célok elleni közelharccal foglalkozó 1943-as tanulmányának⁵⁷ alap tézise volt, hogy minden gyalogoszakasznak rendelkeznie kell egy-egy páncélromboló járőrrel, amelyet a szakasztörzs mellé kell beosztani akár csökkentett méretben, nem ragaszkodva az 1 parancsnok + 12 honvéd létszámú járőri keretszámhoz, így a szükséges minimális legénység számát a szerző 5 főben határozta meg (1 parancsnok, 2 fő ködösítő és 2 fő robbantó).⁵⁸

Szigethy főhadnagy a páncélromboló járőrök alapfeladataként az ellenséges páncélosok megfigyelése és a jelentőszolgálat ellátása mellett az első vonalhoz érkezett páncéloserők vakítását és megállítását határozta meg, majd ennek teljesítését követően a megállított harckocsik harcképtelenné tételét és a kezelőszemélyzet megsemmisítését. A honvédcsoportok ezen feladataikat ködgyertyák és ködgránátok, harckocsiaknak (rudas töltetek) és lángkézigránát (égő benzinespalackok) használatával lehettek képesek megoldani, illetve az élőerő leküzdésére voltak alkalmasak a gyalogságánál rendszeresített sorozatlövő közelharcfegyverek (géppisztoly) és lángszórók.⁵⁹ A szerző utalt a cikkében arra a nem elhanyagolható körülményre is, amely szerint az egyes járőrök elszántsága, lelki ereje döntő jelentőséggel bír az elhárító tevékenység sikeressége szempontjából.

Az egyes járőrök felszerelése és létszámának kérdése mellett a szerző kitér írásában a járőrök terepen történő elhelyezkedésének problémájára is. Szigethy főhadnagy keskeny, meredekfalú, 50–60 méter hosszú, kétlépcsős, egymástól mintegy 50–60 méter távolságban kiásott árkok kialakítását tartotta célszerűnek, amelyekben a védekező gyalogság oldalirányban is védve tud mozogni.⁶⁰ A kiképzés során kiemelt jelentőséget tulajdonított a főhadnagy annak, hogy a páncélromboló feladatokra kijelölt honvédek nagyobb kötelékbe összevonva, testközeli élményeket szerezzenek a közelharcról, ténylegesen áthajtsanak harckocsik a fedezékben lévő katonák felett, és hogy a járőrök személyzete maga is beüljön (lehetőleg zsákmányolt) harcjárművekbe, megismervén ezáltal az általuk leküzdendő harceszközt, annak holttereit és gyenge pontjait.⁶¹

Négy háborús év tapasztalatainak figyelembevételével a páncélos-hadviselés alapvető feladatait határozta meg, illetve a fegyvernem más fegyvernemekkel való együttműködésének kérdéseit vizsgálta Beleznyai István százados a *Magyar Katonai Szemle* 1943. évi 5. számában megjelent, *A páncélos és gépkocsizó seregtestek alkalmazásának feltételei*

⁵⁷ Szigethy Géza főhadnagy: Páncélos közelharc. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/4. 50–57.

⁵⁸ Uo. 51. és 53.

⁵⁹ Uo. 51.

⁶⁰ Uo. 54.

⁶¹ Uo. 57.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

önállóan és a gyalogseregetestekkel történő együttműködéssel kapcsolatban⁶² című írásában. A szerző a végrehajtandó feladat (hadműveleti terv) függvényében⁶³ határozta meg a páncélosseregetesetek alkalmazási módjait, és tette vizsgálatának tárgyává az önálló, illetve a gyalogosegységekkel együttes bevetést, emellett vizsgálta mindkét alkalmazási mód kapcsán azon tényezőket, amelyek az önálló és az együttes alkalmazás előfeltételeit képezik. Rámutatott arra, hogy nem önmagában a hadászati vagy harcászati helyzet határozza meg az alkalmazási módokat, hiszen előforulhat az, hogy a harcászati helyzet az önálló alkalmazást kívánná meg, azonban a hadsereg vezetése nem tudja ennek előfeltételeit biztosítani és fordítva, amikor minden szükséges feltétel adott a páncélosseregetesetek önálló bevetéséhez, azonban a hadászati körülmények teszik szükségessé az együttes alkalmazást. A szerző maga is állást foglalt⁶⁴ a páncélosegységek önálló, illetve a gépkocsizó gyalogsággal együttesen történő harci alkalmazását illetően. Véleménye szerint az együttes alkalmazás tekinthető ideálisnak, mivel a páncélosegységek által elért eredmények megtartása, valamint továbbfejlesztése szükségessé teszi a gépesített gyalogos seregetestek bevetését is. A vegyes seregetesteknek rendelkezniük kell saját tüzérséggel (könnyű és nehéz aknavető), csapatlégvédelemmel, karbantartó egységekkel, valamint műszaki és híradóegységekkel is. Az alkalmazási módok közötti választást minden esetben a végrehajtandó feladat határozza meg, amelynek eldöntését követően nyílik lehetőség a kétféle alkalmazási mód alábbiakban részletezett feltételeinek vizsgálatára.⁶⁵

A páncélosegységek önálló alkalmazásának egyik legfontosabb feltételeként a százados a meglepetésszerű bevetést⁶⁶ határozta meg. Álláspontjának alátámasztásául az 1940-es franciaországi német hadjárat első szakaszát hozta fel, amikor is a német hadvezetés von Mannstein altábornagy hadműveleti terve⁶⁷ alapján a „legvalószínűtlenebbet a legvalószínűtlenebb helyen” hajtatta végre a rendelkezésére álló erővel. Ismeretes, hogy von Bock tábornok erőinek Belgium és Hollandia irányában történő előnyomulása az ellenfél figyelmének elterelését szolgálta, a fő csapásmérő egységek von Rundstedt tábornok vezetése alatt az Ardennek erdősegein át vonultak fel a Meuse folyó átkelői, Sedan és Dinant irányában, majd átkelve a Meuse-ön meglepő gyorsasággal kijutottak a La Manche csatorna partjaira.⁶⁸

A továbbiakban Beleznay százados részletesen bemutatta, hogy a páncélosegységeket a német hadvezetés a luxemburgi és a belga határ közelében lévő bázisokra helyezte át,

⁶² Beleznay István százados: A páncélos és gépkocsizó seregetestek alkalmazásának feltételei önállóan és a gyalogseregetestekkel történő együttműködéssel kapcsolatban. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/5. 246–273.

⁶³ Uo. 248.

⁶⁴ Uo. 247–248.

⁶⁵ Uo. 273.

⁶⁶ Uo. 254.

⁶⁷ Jorgensen Christer – Mann Chris: Harckocsi-hadviselés. Hajja & Fiai Könyvkiadó Kft. Debrecen, 2001, 40.

⁶⁸ Uo. 45.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

jóval a hadjárat megkezdését megelőzően. A helyőrségekben békekiképzés zajlott⁶⁹ egészen 1940. május 10-ig, és tevszerűen történtek a szabadságotlások is, amelyről a francia hadvezetés megfelelő információkkal rendelkezett, így a támadó műveletek megindulási időpontját illetően meglehetősen bizonytalanság uralkodott a francia vezérkarnál. A németek pedig vállalták annak kockázatát, hogy a szabadságról behívott katonáik csak később kapcsolódhattak be a hadműveletekbe, elkerülték a jelentős és nehezen palástolható előkészületi csapatösszevonásokat, majd lépcsőkbe szervezve, keskeny sávban indították el a magasabbegységeiket, mellőzve a hosszan tartó tűzérési és légi csapásokat is.⁷⁰ Az ellenoldal megtévesztésében, illetve a meglepetés hatásának minél további fenntartásában szerepet kapott a német média is, hiszen a híradások jelentős részében a von Bock tábornok által irányított, északon megvalósított manőverek kaptak hangsúlyt, a déli irányban megvalósult német felvonulást és támadó műveleteket éppen csak megemlítették.⁷¹ A sikereknek – a megtévesztés mellett – nélkülözhetetlen elemét adta a német légi fölény, aminek köszönhetően a brit és francia vezetés alig jutott értékelhető légi felderítési eredményekhez.

A páncélosegységek meglepetésszerű bevetése mellett alapvető jelentőséggel bírt a fegyvernem önálló alkalmazása szempontjából a kivitelezendő feladatra tekintettel meghatározott, bevethető páncéloserők összetétele, nagysága és az azok elhelyezése.⁷² Beleznay százados szerint jelentősebb hadászati célok eléréséhez szükséges hozzárendelni a megfelelő nagyságú páncéloserőket, ezért szükség esetén azokat hadtestbe, illetve hadseregbe kell szervezni, mivel a minél nagyobb teljesítendő feladat és a leküzdendő mélység miatt egyre több – a támadás lendületének fenntartásához szükséges – mellékfeladatot kellett ellátniuk a csapatoknak.

A páncélosegységek elsődleges feladata a mélységi előretörés, azonban az előzőekben említett mellékfeladatok ellátása szükségessé tette azt, hogy a páncélosegységek mellé gépesített gyalogos, műszaki és tűzeregységek is beosztást nyerjenek.⁷³ A gyorsan mozgó gyalogosegységek feladata elsősorban a páncélosok térnyerése következtében megszerzett területek biztosítása, ellenőrzése volt a lassabban mozgó gyalogos seregek felzárkózásáig, illetve emellett a nehéz eszközöket nem igénylő kiegészítő feladatok teljesítése, a szárnyak és a hát biztosítása. A (gyorsan mozgó) műszaki csapatok nélkülözhetetlenek voltak az erődvonalak, megerősített védelmi állások leküzdéséhez, átjárók megnyitásához, az aknamezők semlegesítéséhez csakúgy, mint a gépvontatású (önjáró) közepes és nehéz tűzeregységek, amelyek hatékony segítséget nyújtottak az erődvonalak elleni támadások előkészítése, valamint végrehajtása során.

⁶⁹ Beleznay: i. m. 256.

⁷⁰ Uo. 256.

⁷¹ Uo. 257.

⁷² Uo. 257.

⁷³ Uo. 258.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

A meglepetés és a megfelelő harcrend mellett a légierő megfelelő dominanciája⁷⁴ kulcskérdése a páncéloserők önálló alkalmazásának. Az ellenféllel szemben fölányban lévő repülőerők ugyanis képesek arra, hogy a közlekedési hálózatra támaszkodó, ahhoz kötött páncéloserőket oltalmazzák az ellenséges légierőtől, valamint arra is, hogy meghiúsítsák az ellenséges felfejlődést, illetve megfelelő és pontos információkkal szolgáljanak az ellenség mozgásáról. Mivel a légierőre a páncélosok önálló alkalmazása esetén (is) döntő szerep hárul, ezen kiemelt szerepkör megkívánta azt, hogy páncéloshadtestek rendelkezésére álljanak állandó (tartós) alárendeltségben felderítőrepülő-egységek, az egyéb páncélos-magasabbegységeknek (páncéloshadserég) pedig közvetlenül rendelkezniük kell mind állandó felderítő-, mind pedig eseti harci repülőerőkkel.⁷⁵

A földrajzi és terepviszonyok, a közúthálózat sűrűsége, továbbá az időjárási viszonyok⁷⁶ – különösen nagyobb távolságban történő előrenyomulás esetén – nyilvánvaló hatással bírnak a páncéloserők alkalmazására.⁷⁷ A páncéloseszközök ugyan nehéz terepen is elboldogulnak, egy feltöltéssel képesek akár 200–250 kilométer megtételére, azonban az élelmiszer-, üzemanyag- és lőszerellátást biztosító tehergépjárművek csak megfelelően kiépített utakon tudnak közlekedni. Ezzel szemben tényként szögezhető le, hogy a háborús cselekmények során – leszámítva a belgiumi, hollandiai és az északfranciaországi terepet – a páncélosegységek általában gyér úthálózattal és gyenge minőségű földutakkal rendelkező területeken hajtották végre a feladataikat, amelyből levonható volt az a következtetés, hogy a kedvező földrajzi adottságok ugyan fontosak a páncéloserők feladatainak végrehajtása szempontjából, azonban nem elengedhetetlenek, szemben az időjárási körülményekkel, amelyek kedvezőtlen alakulása – különösen az alacsonyabb infrastruktúrával bíró területeken – döntő jelentőséggel bír.⁷⁸

Az önállóan alkalmazott páncélossergejtestek hadműveleti hatékonyságát – figyelemmel arra is, hogy ezen önálló egységek a hadműveleti alkalmazásukból következően gyakrabban kerülhetnek elszigetelt helyzetbe – alapvetően befolyásolja az utánpótlás. Ezen gyors mozgásra képes nehéz magasabbegységeknek rendelkezniük kellett minden anyagnemből 6–7 javadalmazással⁷⁹ annak érdekében, hogy a harcckészültség és a morál az utánpótlástól függetlenül biztosított legyen. A megállapítás alapvetően igaz a tervezhető fogyasztású készletekre (élelmiszer, ivóvíz), azonban nem foghat helyet a lőszer- és főként az üzemanyagfogyasztás terén. Egy-egy nehezebben járható terepszakaszon leküzdése esetén az üzemanyag-kiszabot könnyen elfogyhat, ez pedig akár 50 százalékkal is visszavetheti az adott egység teljesítőképességét, így az üzemanyag-készletezés során 8-9 javadalmazással

⁷⁴ Uo. 259.

⁷⁵ Uo. 260.

⁷⁶ Uo. 261.

⁷⁷ Uo. 260.

⁷⁸ Uo. 261.

⁷⁹ Uo. 262.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

zással volt célszerű számolni, amennyiben a páncélozott egységek önállóan kerülnek alkalmazásra és így az utánpótlás útvonalai jelentősen meghosszabbodnak.⁸⁰

A fentiekben részletezett körülmények mellett természetesen nagy jelentőséggel bírt mind a páncéloserők önálló alkalmazása, mind pedig a gyalogos csapatokkal együttműködésben történő bevetése szempontjából a parancsnokok személyisége. Minden döntési szinten fontos a harcászati érzék és tudás mellett a higgadt tervszerűség, a rámenősség, a személyes bátorság, önállóság és a fizikai állóképesség.⁸¹

A páncélosegységek gyalogosegységekkel történő együttes alkalmazása kapcsán Belezny százados rámutatott az összhang fenntartása érdekében az egyes seregtestek közötti kommunikáció kiemelt fontosságára,⁸² mivel a harcok állandó hullámzásában sok esetben csak igen közelről (néhány száz méterről) volt lehetséges az ellenséges, illetve baráti erők vizuális azonosítása. Az információ seregtestek közötti hatékony áramlását az akkor már létező rádiókommunikáció mellett az egyes egységekhez rendelt összekötő tisztek voltak hivatottak biztosítani. A páncélos- és gyalogoscsapatok együttműködésének további záloga volt az, hogy a közös parancsnokságnak lehetővé kellett tennie az együttműködő páncéloserők parancsnoka számára a bevetési terület minél alaposabb megismerését.⁸³

A gépkocsizó gyalogság és a páncélosok együttes alkalmazása esetén a földrajzi és terepviszonyok megfelelő volta lényegesen nagyobb jelentőséggel bírt, mint a páncéloserők önálló alkalmazása esetében.⁸⁴ Ennek oka abban keresendő, hogy a páncélozott és gyalogoserők közös vezetésének a felelőssége annak a meghatározása, hogy a páncélosegységeket alkalmazásuk szempontjából olyan terepszakaszra irányítsa, ahol azok a képességeiket megfelelő módon tudják kifejteni. Tagolt, zártabb terepen az együttműködő gyalogos- és páncélosegységeket jellemzően harccsoportként alkalmazták, amely felosztás lehetővé tette még kedvezőtlen terepviszonyok mellett is a hatékony bevetési lehetőség megtalálását.⁸⁵ Természetesen a páncélos- és gyalogosegységek együttes alkalmazása során is kiemelt jelentőséggel bírtak az időjárási körülmények az egyes hadműveletek tervezésében és főként azok végrehajtásában, csakúgy mint a napszakok változásai.⁸⁶ A változó és nem kiszámítható harctéri körülmények kényszerhelyzetbe hozhatják ugyanis a gyalogosegységekkel együttműködő páncélosokat, hiszen a gyalogos katona szinte bármilyen terep- és időjárási körülmények között képes támadni, a kritikus harci helyzetek pedig megkövetelhetik a nehéz egységek bevetését még akkor is, amikor azok alkalmazása jelentős veszteséggel jár és csak mérsékelt eredményeket hoz.

⁸⁰ Uo. 262.

⁸¹ Uo. 263.

⁸² Uo. 265.

⁸³ Uo. 268.

⁸⁴ Uo. 269.

⁸⁵ Uo. 269.

⁸⁶ Uo. 271.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

A különböző egységek együttes alkalmazása során is nagyon fontos a támadó műveletek sikerének szempontjából az egységek meglepetésszerű bevetése, amelynek elmaradása esetén a támadó egységeket egy felkészült ellenfél páncéelhárító tűzrendszere várhatja, az esetleges siker pedig csak igen súlyos veszteségek elszenvedése árán érhető el.⁸⁷

A páncélosegységek önálló alkalmazásának esetével szemben a légi főlény megléte nem elengedhetetlen előfeltétele a gyalogos-és páncéloskötelékek együttes alkalmazásának. Ennek során a harcoló alakulatoknak meg kellett elégedniük az adott harcterületet érintő, átmeneti, időleges légi főlény kivívásával, illetve azzal, hogy a páncéloscsapatok számára a légi felderítés, illetve részlegesen a harci repülők közreműködése biztosított legyen.⁸⁸ Ami pedig a bevetett erők nagyságát és az anyagi ellátás kérdését illeti, a szerző rámutatott egyrészt arra, hogy a gyalogos- és a páncéloskötelékek együttes alkalmazása során is törekednie kell a hadvezetésnek a minél nagyobb páncéloskötelékek alkalmazására, másrészt az anyagi ellátás kérdése kapcsán hangot adott azon álláspontjának, miszerint ennek a megszervezése kevesebb problémát okoz az együttes alkalmazás során, mivel ezen esetben a csapatok elszigetelődésének kockázata jelentősen alacsonyabb.⁸⁹

A magyar harckocsizók harci tapasztalataikat – mint az eddig idézettek egy részéből is láthattuk – a Szovjetunióban lezajlott harccselekmények során szerezhették meg. Szentiday László hadnagy az 1942-es év nyarán a Don környéki hadműveletekben vett részt páncélosszakasz-parancsnokként, miután ezrede a Németországban tanultak alapján került kiképzésre.⁹⁰ Álláspontja szerint javítani szükséges a hátszági kiképzés szintjén, mivel az otthon lefolytatott gyakorlatok nem nyújtanak a páncélosok személyzetének reális képet a viszonylag rövid időtartamú bevetések szervezési és egyéb nehézségeiről. Kiemelten foglalkozott írásában a harckocsivezetők feladataival, akiknek azon sors jutott, hogy a gyülekezési körletekből elvezetik a kocsit a harc színhelyére, majd ezt követően – rendszerint sötétben – tovább vezetik a járművet a készenléti helyszínre.⁹¹ A készenléti helyre történő megérkezésig a jármű többi kezelőjének nem volt érdemleges feladata, így ők felváltva pihenhettek, ezzel szemben a páncélos vezetője a készenléti helyen sem pihenhetett, mert ott el kellett végeznie a jármű műszaki ellenőrzését, majd az elkövetkező harcselekmények során teljes koncentrációval kellett vezetnie a járművet mindaddig, amíg az egység nem csatlakozott a harc végeztével a vonatához, így kiemelt fontossággal bírt a vezető személyének kiválasztása során a szellemi és fizikai alkalmasság, amely tulajdonságokat Szentiday hadnagy elsősorban a földműveléssel foglalkozó személyekben vélt felfedezni.⁹²

⁸⁷ Uo. 272.

⁸⁸ Uo. 273.

⁸⁹ Uo. 273.

⁹⁰ Szentiday László hadnagy: Páncélosok harca Oroszországban. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/2. 252–260.

⁹¹ Uo. 258.

⁹² Uo. 258.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

A szerző rámutatott annak a jelentőségére is, miszerint a harckocsi kezelőszemélyzetéből – a vezetőn kívül – legalább további egy kezelőt (rádiós) célszerű kiképezni vezetővé, továbbá arra is, hogy a vezető részére feljavított étkezést szükséges biztosítani, és az egyéb szolgálat adása alól ki kell vonni őket. A vezető és a pótvezető feladta volt a jármű karbantartása, a levegőszűrő napi tisztítása, a rugólapok ellenőrzése, a motor zsirozása, a parancsnoknak és a lövésznek a feladata pedig a harckocsi belső berendezéseinek a karbantartása, javítása, így a rádió és a fegyverzet ellenőrzése is.⁹³

Meglátása szerint a harckocsi belső rendje kevésbé szigorú előírásokhoz kellett, hogy kötődjön, a belső rendszer kialakítása járművenként eltérő lehetett, azt az egyes kocsik személyzete bizonyos kereteken belül maga alakíthatta ki.⁹⁴ Szentiday hadnagy javasolta cikkében a rugós tetejű, beépített lőszertároló rakaszok eltérő színnel (fehérrel) történő megjelölését aszerint, hogy repesz-romboló vagy páncéltörtő lőszert tartalmaz-e, továbbá azt is, hogy lehetőség szerint a szabvány mennyiségen felül vételezzenek a járművek plusz lőszert és kannában üzemanyagot. A véleménye az volt, hogy az ellátási kérdések mellett a személyzetnek különös hangsúlyt kell fektetnie a harckocsi fegyvereinek párhuzamosítására, a rádióberendezések karbantartására. A járművön belüli és a járművek közötti kommunikáció elősegítése érdekében szükségesnek tartotta, hogy a vezető is rendelkezzen fejhallgatóval, így lehetőség nyílik arra, hogy a századparancsnoki utasításokat a vezető közvetlenül hallja.

A szerző gyakorlati tapasztalatai alapján kiemelte, hogy a harckocsitámadás során a legfontosabb a helyes támadó alakzat elsajátítása, amelynek lényege, hogy az ne nagy mélységben történjen, mert ez azt eredményezhetné, hogy az élen haladó szakaszparancsnoki jármű kapja a tüzet, ami – a helyes alakzatot feltételezve – eloszlan a szakasz járművein.⁹⁵

Szentiday László az általa tapasztaltakat összegző másik tanulmányában⁹⁶ – az előzőekben ismertetetteken túl – nagy nyomatékkal hangsúlyozta azt a német kiképzési elvet, amely szerint a legkisebb önállóan alkalmazott harckocsiegység a század és csak egészen kivételes körülmények között a szakasz, amennyiben ezt a speciális terepadottságok megkövetelik.

A háború előrehaladtával mind fontosabbá vált a technikai eszközök fejlesztése mellett az azokat kiszolgáló személyzet tudása, kiképzése is. Toldi-Szabó Géza hadnagy 1943-ban megjelent cikkében⁹⁷ elemezte és összegezte a harckocsiparancsnokok képzésének rendszerét. A harckocsiparancsnokokat parancsnoki tanfolyamokon képezték ki, aminek célja volt a megfelelő kiképzési színvonal elérése az egyes harckocsik parancsnokai vonatkozásában, akik rendelkeznek ismeretekkel a harckocsiraj, illetve harckocsiszakasz

⁹³ Uo. 258. és 260.

⁹⁴ Uo. 259.

⁹⁵ Uo. 260.

⁹⁶ Szentiday László hadnagy: Páncélos szakasz az orosz hadszíntéren. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/10. 73.

⁹⁷ Toldi-Szabó Géza hadnagy: Harckocsi parancsnokképzés. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/10. 74–80.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

irányítása terén is.⁹⁸ A kiképzés eredményességének alapvető tényezője a megfelelő technikai eszközök (minimálisan egy harckocsiszakas) biztosítása mellett az alkalmas személyek kiválasztása. A tanfolyamok célja az volt, hogy a parancsnokjelöltek minél szélesebb körű elméleti, illetve gyakorlati ismereteket szerezhessenek, és így helyt tudjanak majd állni bármely kezelői feladat ellátása során.

A gyakorlati kiképzés magában foglalta a harckocsi részletes ismertetését, különös figyelemmel a küzdőtér berendezéseire, azok ösztönös, rutinos használatának elsajátítását helyezve a középpontba. A hallgatóknak el kellett sajátítaniuk a harckocsiból történő terepmegfigyelést, a kémlelőrések, prizmák megfelelő használatát, a közös és összehangolt együttműködés elemeit, a harckocsik terepen történő helyes mozgását.⁹⁹

Ezen képzéstípus során nagy hangsúlyt fektettek a kötelékben (raj, szakasz) való mozgásra, a kötelékvezetés területére csakúgy, mint a gyakorlati harctéri szolgálat elsajátítására. Ez utóbbi keretében a jelölteknek meg kellett ismerkedniük a harctéri szolgálatadás szabályaival, az álcázási lehetőségekkel és eszközökkel, a téli óvóhelyek elkészítésének módjával. Meg kellett tanulniuk a hallgatóknak az ellenséges harckocsitípusok jellemzőit, alakját, és nem utolsósorban személyes élményeket kellett szereznük a harckocsi morális hatásairól oly módon, hogy a hallgatók maguk is lövészlyukban éltek át mindazt az érzelmi, lelki hatást, amit a fejük felett ártobogó harckocsi okozhatott a gyalogosegységek katonáinak.

A kiképzés elméleti része felölelte a fegyver- és lőismeretet, az irányzást, így az irányzótváncsövek alapos ismeretét, a térképolvasást, rádióismeretet (hangolás és forgalmazási szabályok ismerete), műszaki ismereteket, amelyek elsősorban az ellenséges és a saját aknák fel-, valamint megismerésére, hatástalanítására, élesítésére, illetve hidászati, gépészeti alapismeretekre vonatkoztak, továbbá a hadseregszervezési ismereteket, a szolgálati és a harcászati szabályzat ismeretét és az egészségügyi oktatást is.¹⁰⁰

A magyar királyi Honvédség a második világháború során rendszerben tartott egy olyan fegyvert, amely típusát illetően egyedülálló volt¹⁰¹ a hadviselő felek arsenáljában. A 36/40 M. páncélos géppágyú, azaz a Nimród története nagyon hasonlít a Toldi harckocsiéhoz, ugyanúgy svéd liszenszen alapult a belföldi gyártása, mint a Toldi esetében, a MÁVAG gyár vezetése 1937-ben a svéd L-62 típusú harckocsivadász prototípusával együtt megvásárolta a jármű gyártási jogát is.¹⁰² Az L-60-as és az L-62-es járművek között a fő különbség az volt, hogy az L-62-es négy helyett öt pár görgőn futott és a görgők átmérője kisebb volt. A honvédségben való rendszeresítését 40M Nimród páncélvadász és légvédelmi géppágyú elnevezéssel javasolták, az eszköz 1942-től 40 mm 36/40 M páncélos géppágyú elnevezést kapta. A magyar gyártmány kissé eltért az eredeti L-62-es típustól, az

⁹⁸ Uo. 77.

⁹⁹ Uo. 78.

¹⁰⁰ Uo. 79–80.

¹⁰¹ Bombay – Gyarmati – Turcsányi: i. m. 90.

¹⁰² Uo. 87.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

eltérés a torony módosításából adódott.¹⁰³ A jármű magassága 2,8 méter volt, a tömege 11 tonna és hat fő (egy parancsnok, egy vezető és négy tüzér) kezelőszemélyzettel rendelkezett. Fő fegyverzete egy 40 mm űrméretű, 36M típusú gépágyú volt, amely lövedékének kezdősebessége 850 m/s. Hatásos lőtávolsága 450 méter, maximális lőtávolsága 8500 méter volt.¹⁰⁴

Vitéz Magyar Lajos hadnagy 1944-ben megjelent írásában¹⁰⁵ foglalkozott a 36/40 M páncélos gépágyúval. A Nimródot a Szovjetunióban zajló 1942/43. évi hadműveletek során alkalmazták, és sajnos – köszönhetően az 1942 tavaszán megjelenő 50 és 75 mm-es páncéltörő ágyúknak, valamint az erősen páncélozott szovjet KV–1 és T–34/76 típusú harckocsiknak – már az alkalmazásának évében korszerűtlenné vált, mint páncéltörő eszköz. A harckocsik páncélzatának és az elhárító fegyverek űrmérete növekedésének köszönhetően a Nimród fő feladatává a csapatlégvédelem vált.¹⁰⁶

A szerző szerint a páncélos gépágyú alkalmazási lehetőségei körében említést érdemeltek az 500–2000 méter távolságban lévő ellenséges légi célok. Egy, az orosz hadműveleti területen lévő páncélos gépágyúszászlóalj 1942. július és szeptember között 40 ellenséges gépet lőtt le igazoltan az első vonalból.¹⁰⁷ A gépágyú földi célok ellen hatásosabb tüzet váltott ki, mint egy 37–40 mm-es páncéltörő ágyú, hátránya azonban a jelentős profilmagasság volt. Nyílt területen csak jól álcázott, beásott tüzelőállásból tüzelhetett, mivel képes volt a sorozatlövésre, kiválóan lehetett alkalmazni, amikor az ellenség keskeny sávban nagy embertömeggel vezette a támadásait.

ÖSSZEGRZÉS

A korabeli magyar katonai szakértők véleménye szerint a második világháború gépesített és páncélosegységekre támaszkodó hadjáratai bebizonyították, hogy a katonai döntés a legkorszerűbb védelemmel szemben is kivívható viszonylag rövid idő alatt, ennek feltétele a vezetési főlény és a harcoló alakulatok megfelelő harckészsége mellett a hadifelszerelés magas szintje, a szervezés és a csapatok magasszintű kiképzése volt. A páncélosegységekkel végrehajtott műveletek során kiemelten szerepet kapott a légi támogatás kérdése, ebből pedig egyenesen következett az, hogy a hatékony (önálló) páncéloshadviselés előfeltétele az adott hadműveleti térség vonatkozásában a légi uralom, illetve a légi főlény megléte. Egyes vélemények szerint a légi uralom nem volt elengedhetetlen előfeltétele a gyalogos és páncéloskötelékek együttes alkalmazásának, az együttes bevetés során a harcoló alakulatoknak meg kellett elégedniük az adott harcterületet érintő, átmeneti, időle-

¹⁰³ Uo. 91.

¹⁰⁴ Uo. 91.

¹⁰⁵ vitéz Magyar Lajos hadnagy: A páncélos gépágyú alkalmazása. *Magyar Katonai Szemle*, 1944/2. 283–287.

¹⁰⁶ Uo. 284.

¹⁰⁷ Uo. 285.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

ges légi fölény kivívásával, illetve azzal, hogy a páncélos csapatok számára a légi felderítés, illetve részlegesen a harci repülők közreműködése biztosított legyen.

A földrajzi ismeretek a harckocsi egységek alkalmazása során kiemelt fontosságúak, hiszen az adott terep járhatósági viszonyai korlátozhatták a gépesített egységek mozgásának szabadságát, a terepviszony leküzdését, átjárhatóságának biztosítását a műszaki (utász-) egységek garantálhatták, amik képesek utakat építeni, kijavítani, aknákat, illetve a műszaki védelmi berendezéseket semlegesíteni. Mind az önállóan alkalmazott páncélos csapatok harci hatékonyságát, mind pedig az egyéb egységek bevetettségét alapvetően befolyásolta az utánpótlás mennyisége és minősége, amelynek tervezhetősége – bizonyos állandó fogyasztás elemeket (élelem, ivóvíz) leszámítva – problémás, az időjárás és a terepviszonyok változása miatt.

A magyar szakértők gyakorlati tapasztalatai rámutattak arra, hogy a harckocsi támadás során – a meglepetés mellett – az egyik legfontosabb kérdés a helyes támadóalakzat elszakítása az ellenséges elhárító tűz összpontosíthatóságának elkerülése érdekében, illetve – összhangban a német doktrínával – az általános vélekedés szerint a legkisebb önállóan alkalmazott harckocsi egység a század, és csak egészen kivételes körülmények között a szakasz, amennyiben ezt a speciális terepadottságok megkövetelték. A fentiekben részletezett körülmények mellett természetesen nagy jelentőséggel bírt mind a páncélos erők önálló alkalmazása, mind pedig a gyalog csapatokkal együttműködésben történő bevetése szempontjából a parancsnokok személyisége, személyes helyállása és példamutatása.

A keleti hadszíntéren bekövetkező, 1943-ra mind nyilvánvalóbbá váló erőeltolódás, illetve szovjet erőfölény rögtönzött megoldások megtalálására készítette a magyar hadvezetést. Az egyre nyomasztóbbá váló saját páncélosokbeli hiány, illetve szovjet páncélos fölény, valamint a feladat ellátására alkalmas páncéltörő eszközök hiánya szükségessé tette azt, hogy a magyar hadvezetés mind fokozottabb figyelemmel forduljon a gyalogsági egységek páncélelhárító képességeinek fejlesztése felé. Ennek okán született meg az az 1943-as elméleti tézis, miszerint minden gyalogoszakasznak rendelkeznie kellett egy-egy páncélromboló járőrrel, azonban megfelelő gyalogsági páncélelhárító eszközök (hatékony páncélelhárító, kézi rakéták) hiányában a szovjet erőfölény további anyagi, valamint emberáldozatokhoz vezetett.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Jorgensen Christer – Mann Chris: Harckocsi-hadviselés. Hajja & Fiai Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2001.
2. Dr. Hughes Matthew – dr. Mann Chris: A T-34-es harckocsi. Hajja & Fiai Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2000.
3. BombayLászló – Gyarmati József – Turcsányi Károly: Harckocsik 1916-tól napjainkig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.
4. Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943. Püldo kiadó, Budapest, 2009.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

5. Doyle Hillary – Jentz Tom: Sturmgeschütz Assault Gun 1940–1942. Osprey Publishing, London, 1996.
6. Dombrády Lóránd: Szombathelyi Ferenc vezérezredes. Budapest, 2012 (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára).
7. Dombrády Lóránd – Germuska Pál – Kovács Géza Péter – Kovács Vilmos: A magyar hadiipar története. Zrínyi kiadó, Budapest, 2016.
8. Kaló József: Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, 2010.
<https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/97153/ertekezes.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (Letöltés ideje: 2018. 01. 09.)
9. Kaló József: Szombathelyi Ferenc és a galíciai deportálás. *Magyar Napló*, XX. 2008/8. 27–32.
10. Koszorús Ferenc vk. alezredes: A német motomechanizált seregtestek hadászati és hadműveleti alkalmazása a lengyel és francia háborúban. *Magyar Katonai Szemle*, 1941/5.
11. Chapó Gyula hadnagy: Egy harckocsizakasz harcaiból levont tanulságok. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/6.
12. vitéz Csicsery-Rónay István ny. vk. alezredes: Az umani hőstett. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/9.
13. Chapó Gyula hadnagy: Páncélos gondolatok. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/9.
14. Chapó Gyula főhadnagy: Kísérő harckocsik. *Magyar Katonai Szemle*, 1944/3.
15. Györbíró László főhadnagy: Háborús tapasztalatok a páncélosok alkalmazásáról. *Magyar Katonai Szemle*, 1942/12.
16. Szigethy Géza főhadnagy: Páncélos közelharc. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/4.
17. Belezsnay István százados: A páncélos és gépkocsizó seregtestek alkalmazásának feltételei önállóan és a gyalogseregtestekkel történő együttműködéssel kapcsolatban. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/5.
18. Szentiday László hadnagy: Páncélosok harca Oroszországban. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/2.
19. Szentiday László hadnagy: Páncélos szakasz az orosz hadszíntéren. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/10.
20. Toldi-Szabó Géza hadnagy: Harckocsi parancsnokképzés. *Magyar Katonai Szemle*, 1943/10.
21. vitéz Magyar Lajos hadnagy: A páncélos gépágyú alkalmazása. *Magyar Katonai Szemle*, 1944/2.